

Υπόθεση C-320/24

Σύνοψη της αιτήσεως προδικαστικής απόφασεως κατά το άρθρο 98,
παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου

Ημερομηνία καταθέσεως:

30 Απριλίου 2024

Αιτούν δικαστήριο:

Corte suprema di cassazione (Ιταλία)

Ημερομηνία της απόφασης του αιτούντος δικαστηρίου:

26 Απριλίου 2024

Αναιρεσείοντες:

CR

TP

Αναιρεσίβλητη:

Soledil Srl, υπό προληπτικό της πτώχευσης συμβιβασμό [πρώην Soledil SpA]

Αντικείμενο της κύριας δίκης

Ένδικη διαφορά μεταξύ δύο καταναλωτών και κατασκευαστικής εταιρίας σχετικά με τον ποσοτικό προσδιορισμό της οφειλόμενης από τους καταναλωτές ποινικής ρήτρας μετά τη λύση, λόγω αθέτησης, προσυμφώνου αγοραπωλησίας ακινήτου που συνήφθη το 1998. Η κύρια δίκη διεξάγεται ενώπιον του Corte suprema di cassazione (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, Ιταλία) και έχει ως αντικείμενο τον έλεγχο της νομιμότητας απόφασης εκδοθείσας επί της ουσίας από το Corte d'appello (εφετείο) στο πέρας διαδικασίας αναπομπής διεξαχθείσας κατόπιν απόφασης αναιρέσεως της πρώτης κατ' έφεση απόφασης. Στο πλαίσιο της κύριας δίκης, οι ιδιώτες προέβαλαν, για πρώτη φορά, τον καταχρηστικό χαρακτήρα της προμνησθείσας ποινικής ρήτρας και την ακυρότητα / το ανίσχυρο αυτής, κατά την έννοια της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ σχετικά με την προστασία των καταναλωτών· τίθεται, επομένως, το ζήτημα αν η ισχύς δεδικασμένου που έχει διαμορφωθεί εμμέσως σχετικά με τα ζητήματα που δεν εξετάστηκαν ρητώς στο πλαίσιο της διαδικασίας (όπως, εν προκειμένω, το ζήτημα της ακυρότητας ή του ανίσχυρου των καταχρηστικών ρητρών) μπορεί να παρακαμφθεί και αν, επομένως, το εν

λόγω ζήτημα της ακυρότητας ή του ανίσχυρου μπορεί να εξεταστεί αυτεπαγγέλτως στη νέα διαδικασία ενώπιον του Corte suprema di cassazione (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου).

Αντικείμενο και νομική βάση της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

Δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν η οδηγία 93/13/ΕΟΚ, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική δικονομική ρύθμιση η οποία εμποδίζει το δικαστήριο να εξετάσει αυτεπαγγέλτως την ακυρότητα / το ανίσχυρο καταχρηστικής ρήτρας λόγω του δεδικασμένου που διαμορφώθηκε εμμέσως στο πλαίσιο προγενέστερης διαδικασίας επί της ουσίας και αναιρετικής διαδικασίας κατά τη διάρκεια της οποίας το κύρος και η αποτελεσματικότητα της εν λόγω ρήτρας ουδέποτε αμφισβητήθηκαν, λαμβανομένου επίσης υπόψη ότι οι ενδιαφερόμενοι διάδικοι ουδέποτε προέβαλαν την εν λόγω ακυρότητα / το ανίσχυρο κατά τη διάρκεια της εν λόγω διαδικασίας.

Προδικαστικό ερώτημα

Έχουν το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, και το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

α) την έννοια ότι αντιτίθενται στην εφαρμογή των αρχών της εθνικής δικονομίας, δυνάμει των οποίων τα προκαταρκτικά ζητήματα της δίκης, μεταξύ άλλων σχετικά με την ακυρότητα της σύμβασης, τα οποία δεν προβλήθηκαν ούτε εξετάστηκαν κατά την αναιρετική διαδικασία, και τα οποία είναι αντιφατικά προς τη νομική συλλογιστική του διατακτικού της αναιρετικής απόφασης, δεν μπορούν να εξεταστούν στη διαδικασία αναπομπής, ούτε κατά τον έλεγχο νομιμότητας της απόφασης αναπομπής τον οποίο ζητούν οι διάδικοι,

β) ακόμη και λαμβανομένης υπόψη της πλήρους αδράνειας των καταναλωτών, οι οποίοι ουδέποτε προέβαλαν την ακυρότητα / το ανίσχυρο των καταχρηστικών ρητρών πριν από την αίτηση αναιρέσεως της απόφασης αναπομπής,

γ) ειδικότερα όσον αφορά τη διαπίστωση του καταχρηστικού χαρακτήρα προδήλως υπέρμετρης ποινικής ρήτρας, σε σχέση με την οποία αποφασίστηκε, κατά την αναιρετική διαδικασία, η αναδιαμόρφωση της μείωσης του οφειλόμενου ποσού βάσει κατάλληλων κριτηρίων (ποσοτικός προσδιορισμός), μεταξύ άλλων λόγω μη επίκλησης του καταχρηστικού χαρακτήρα της ρήτρας από τους καταναλωτές (ενδεχόμενη ύπαρξη καταχρηστικού χαρακτήρα) πριν από την έκδοση της απόφασης αναπομπής;

Σχετικές διατάξεις του δικαίου της Ένωσης

Οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (στο εξής: 93/13): ειδικότερα, άρθρα 6 και 7.

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης): άρθρο 47.

Αποφάσεις του Δικαστηρίου της 4ης Ιουνίου 2020, Kancelaria Medius (C-495/19, EU:C:2020:431), και της 17ης Μαΐου 2022, SPV Project 1503 κ.λπ. (C-693/19 και C-831/19, EU:C:2022:395), Unicaja Banco (C-869/19, EU:C:2022:397), Ibercaja Banco (C-600/19, ECLI:EU:C:2022:394), και Impuls Leasing Romania (C-725/19, EU:C:2022:396).

Σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου

Άρθρο 1341, δεύτερο εδάφιο, του Codice civile (αστικού κώδικα, στο εξής: αστικός κώδικα), σχετικά με την αναγκαιότητα ειδικής αποδοχής των ρητρών που δημιουργούν, εις βάρος ενός συμβαλλομένου, σημαντική ανισορροπία όσον αφορά τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σύμβαση.

Άρθρο 1469-bis, τρίτο εδάφιο, σημείο 6, του αστικού κώδικα, όπως ίσχυε στις 9 Σεπτεμβρίου 1998 (ημερομηνία σύναψης της σύμβασης που αποτελεί αντικείμενο της κύριας δίκης), το οποίο θεσπίστηκε με τον legge 6 febbraio 1996, n. 52 (νόμο 52/1996 της 6ης Φεβρουαρίου 1996, στο εξής: νόμος 52/1996) για τη μεταφορά στην ιταλική έννομη τάξη της οδηγίας 93/13 [το οποίο έγινε έκτοτε το άρθρο 33 του decreto legislativo del 6 settembre 2005, n. 206 – Codice del consumo (νομοθετικού διατάγματος 206/2005, της 6ης Σεπτεμβρίου 2005, περί κώδικα καταναλωτών, στο εξής: κώδικας καταναλωτών)], κατά το οποίο τεκμαίρονται καταχρηστικές, μεταξύ άλλων, οι ρήτρες οι οποίες, σε περίπτωση μη εκπλήρωσης, προβλέπουν την καταβολή προδήλως υπέρμετρου χρηματικού ποσού.

Άρθρο 1469-quinquies του αστικού κώδικα, όπως ίσχυε στις 9 Σεπτεμβρίου 1998, το οποίο θεσπίστηκε με τον νόμο 52/1996 [το οποίο έγινε έκτοτε το άρθρο 36 του κώδικα καταναλωτών], κατά το οποίο οι καταχρηστικές ρήτρες είναι άκυρες/ανίσχυρες, το δε ανίσχυρο ωφελεί μόνον τον καταναλωτή και μπορεί να διαπιστωθεί αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο.

Άρθρο 394 του Codice di procedura civile (κώδικα πολιτικής δικονομίας, στο εξής: κώδικας πολιτικής δικονομίας) και σχετική νομολογία ερμηνείας του. Κατά την εν λόγω διάταξη, η διαδικασία αναπομπής έχει δεσμευτικό χαρακτήρα και αποσκοπεί στην έκδοση νέας απόφασης σε αντικατάσταση της απόφασης που αναίρεσε το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο), οι δε διάδικοι δεν μπορούν να διευρύνουν το αντικείμενο της δίκης προβάλλοντας νέα αιτήματα και νέες ενστάσεις, μεταξύ άλλων σχετικά με ζητήματα που

εξετάζονται αυτεπαγγέλτως, τα οποία το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) δεν εξέτασε και τα οποία έχουν περιβληθεί ισχύ έμμεσου δεδικασμένου [μεταξύ άλλων, διατάξεις του Corte suprema di cassazione (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου), Sezione 2 (τμήμα 2), αριθ. 29879 της 27ης Οκτωβρίου 2023· Sezione 6-3 (τμήμα 6-3), αριθ. 27736 της 22ας Σεπτεμβρίου 2022· Sezione 6-5 (τμήμα 6-5), αριθ. 26108 της 18ης Οκτωβρίου 2018].

Πάγια νομολογία του Corte suprema di cassazione (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου), κατά την οποία οι αρχές που διατυπώνονται με τις αποφάσεις του Δικαστηρίου περί ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης συνιστούν νέο εφαρμοστέο δίκαιο (jus superveniens) και εφαρμόζονται αμέσως στην εθνική έννομη τάξη [μεταξύ άλλων, αποφάσεις του Corte suprema di cassazione (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου), sezione 5 (τμήμα 5), αριθ. 14624 της 25ης Μαΐου 2023· sezione 5 (τμήμα 5), αριθ. 9375 της 5ης Απριλίου 2023].

Συνοπτική έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της πορείας της διαδικασίας

A. Η διαιτητική απόφαση, η διαδικασία ενώπιον του Corte d'appello di Ancona (εφετείου Ανκόνα, Ιταλία) και η πρώτη αίτηση αναίρεσης

- 1 Στις 9 Σεπτεμβρίου 1998 οι CR και TP συνήψαν με την εταιρία Soledil προσύμφωνο αγοραπωλησίας κατοικίας. Οι CR και TP κατέβαλαν στην Soledil προκαταβολή ύψους 72 869,16 ευρώ, παρέλαβαν δε την κατοχή και τη νομή του ακινήτου αμέσως, εν αναμονή της σύναψης της οριστικής σύμβασης.
- 2 Το προσύμφωνο περιελάμβανε ποινική ρήτρα βάσει της οποίας οι συμβαλλόμενοι είχαν ορίσει εκ των προτέρων την παροχή που θα οφειλόταν στον αντισυμβαλλόμενο, σε περίπτωση αθέτησης του προσυμφώνου εκ μέρους ενός εκ των συμβαλλομένων (στο εξής: ποινική ρήτρα), στο συνολικό ποσό των καταβληθεισών προκαταβολών, με την επιφύλαξη της αποκατάστασης τυχόν περαιτέρω ζημίας.
- 3 Μεταξύ των συμβαλλομένων ανέκυψε διαφορά, λόγω μη σύναψης της οριστικής σύμβασης, η οποία υποβλήθηκε αρχικώς σε διαιτητικό όργανο, αρμόδιο δυνάμει ρήτρας περί διαιτησίας του προσυμφώνου.
- 4 Εν συνεχεία, οι CR και TP προσέφυγαν κατά της διαιτητικής απόφασης ενώπιον του Corte d'appello di Ancona (εφετείου Ανκόνα), το οποίο, με απόφαση της 28ης Μαρτίου 2009, εξαφάνισε τη διαιτητική απόφαση, μεταξύ άλλων, λόγω μη τήρησης αποκλειστικής προθεσμίας. Επομένως, το Corte d'appello di Ancona (εφετείο Ανκόνα) αποφάσισε τη λύση του προσυμφώνου λόγω μη εκπλήρωσης, οφειλόμενης στην αδικαιολόγητη άρνηση των CR και TP να συνάψουν την οριστική σύμβαση και να καταβάλουν το υπόλοιπο οφειλόμενο τίμημα, διέταξε δε τους CR και TP να αποδώσουν το ακίνητο. Συγχρόνως, η Soledil διατάχθηκε να επιστρέψει την εισπραχθείσα προκαταβολή, διατηρώντας –ως ποινική ρήτρα

μειωμένη από το δικαστήριο— μόνον τους ληξιπρόθεσμους τόκους επί του ως άνω ποσού. Εντούτοις, το αίτημα της Soledil περί αποκατάστασης περαιτέρω ζημιών απορρίφθηκε, ελλείπει σχετικών αποδείξεων.

- 5 Κατά της απόφασης του Corte d'appello di Ancona (εφετείου Ανκόνα), η Soledil άσκησε αναίρεση (πρώτη αναίρεση), προβάλλοντας την αδικαιολόγητη μείωση της ποινικής ρήτρας και την αδικαιολόγητη απόρριψη του αιτήματος αποζημίωσης. Οι CR και TP αντέκρουσαν την αναίρεση και άσκησαν συγχρόνως αντανάιρεση, ισχυριζόμενοι ότι η μη εκπλήρωση δεν οφειλόταν σε υπαιτιότητά τους.
- 6 Με απόφαση της 14ης Νοεμβρίου 2015, το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) έκανε δεκτό τον πρώτο λόγο αναιρέσεως της Soledil, εκτιμώντας πλημμελή την αιτιολογία του Corte d'appello di Ancona (εφετείου Ανκόνα) όσον αφορά τα κριτήρια που εφάρμοσε για να καθορίσει ποσοτικά τη μειωμένη ποινική ρήτρα. Αντιθέτως, το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) απέρριψε την αντανάιρεση και επικύρωσε τον καταλογισμό της υπαιτιότητας για τη μη εκπλήρωση στους CR και TP. Επομένως, το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) αναίρεσε την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση κατά το μέρος που αφορούσε τον λόγο αναιρέσεως που έγινε δεκτός και ανέπεμψε την υπόθεση στο Corte d'appello di Bologna (εφετείο Μπολόνια, Ιταλία), προκειμένου να προσδιορίσει εκ νέου το ύψος της ποινικής ρήτρας που οφειλόταν στην Soledil τηρουμένων των υποδείξεων του Corte suprema di cassazione (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου), κατά την έννοια του άρθρου 394 του κώδικα πολιτικής δικονομίας.

B. Η αναπομπή ενώπιον του Corte d'appello di Bologna (εφετείου Μπολόνια) και η δεύτερη αίτηση αναιρέσεως

- 7 Ακολούθως, η Soledil συνέχισε τη διαδικασία ενώπιον του Corte d'appello di Bologna (εφετείου Μπολόνια), υποστηρίζοντας ότι, κατά τη μείωση της ποινικής ρήτρας, δεν λήφθηκαν υπόψη το συμφέρον του δανειστή στην εκπλήρωση της σύμβασης, η ισορροπία των παροχών και, ειδικότερα, το χρονικό διάστημα των 9 ετών κατά το οποίο οι CR και TP είχαν στην κατοχή και στη νομή τους το ακίνητο και το γεγονός ότι η Soledil δεν είχε μporέσει να εκμισθώσει το ακίνητο, προκειμένου να αντλήσει έσοδα από αυτό. Επομένως, η Soledil ζήτησε την επικύρωση του ποσοτικού προσδιορισμού της ποινικής ρήτρας στο ποσό που προβλεπόταν στο προσύμφωνο, ήτοι την καταβληθείσα προκαταβολή ύψους 72 869,15 ευρώ, και την αναγνώριση περαιτέρω ζημίας λόγω της παράνομης και παρατεταμένης διατήρησης του ακινήτου από τους CR και TP, οι οποίοι ζήτησαν, αντιθέτως, την απόρριψη των ως άνω αιτημάτων.
- 8 Στο πέρας της διαδικασίας αναπομπής, το Corte d'appello di Bologna (εφετείο Μπολόνια), με απόφαση της 12ης Οκτωβρίου 2018, αφενός, καθόρισε το ποσό της οφειλόμενης από τους CR και TP ποινικής ρήτρας σε 61 600,00 ευρώ, και, αφετέρου, απέρριψε το αίτημα αποζημίωσης των περαιτέρω ζημιών της Soledil, με την αιτιολογία, ειδικότερα: α) ότι το αντικείμενο της αναπομπής περιοριζόταν

στην εφαρμογή της ποινικής ρήτηρας και στην ενδεχόμενη μείωσή της, καθώς και στην απόδειξη ενδεχόμενης περαιτέρω ζημίας· β) ότι το γεγονός ότι η πλήρωση των προϋποθέσεων για τη λήψη από τη Soledil της συμφωνηθείσας με το προσύμφωνο ποινικής ρήτηρας εξακριβώθηκε δεν αμφισβητούνταν και καλυπτόταν από το δεδικασμένο της διαφοράς· γ) ότι η εν λόγω ποινική ρήτρα ήταν υπέρμετρη ακόμη και λαμβανομένης υπόψη της διατήρησης του ακινήτου, η οποία παρατάθηκε όντως για πλείονα έτη, και του συμφέροντος του δανειστή στην πώληση ή την εκμίσθωση του ακινήτου· δ) ότι οι CR και TP είχαν καταβάλει τη συμφωνηθείσα προκαταβολή, η δε Soledil είχε εισπράξει εν τω μεταξύ τόκους επί των σχετικών ποσών ή είχε εξοικονομήσει τόκους επί των ποσών που θα μπορούσε να είχε εναλλακτικώς δανειστεί· ε) ότι ήταν δίκαιη η επιδίκαση ενός μισθώματος ύψους 550,00 ευρώ μηνιαίως (μέσης τιμής σε σχέση με τα μισθώματα που πρότειναν οι διάδικοι), και συνολικού οφειλόμενου ποσού 61 600,00 ευρώ, απόκως και χωρίς αναπροσαρμογή, λαμβανομένου υπόψη του στοιχείου δ'· στ) ότι η Soledil δεν απέδειξε ότι υπέστη περαιτέρω ζημία.

Γ) Η κύρια δίκη [αίτηση αναιρέσεως της απόφασης αναπομπής του Corte d'appello di Bologna (εφετείου Μπολόνια)]

- 9 Κατά της απόφασης αναπομπής, οι CR και TP άσκησαν αναίρεση ενώπιον του Corte suprema di cassazione (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου) με αίτημα τον έλεγχο της νομιμότητάς της (δεύτερη αίτηση αναιρέσεως), στο δε πλαίσιο της συγκεκριμένης διαδικασίας ανέκυψε η αναγκαιότητα υποβολής στο Δικαστήριο αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως σχετικά με την ερμηνεία της οδηγίας 93/13.

Κυριότερα επιχειρήματα των διαδίκων της κύριας δίκης

- 10 Στην υπό κρίση υπόθεση, οι CR και TP (στο εξής επίσης: αναιρεσείοντες) προβάλλουν, το πρώτον, έναν νέο λόγο αναιρέσεως, ήτοι ότι το προσύμφωνο αγοραπωλησίας είναι σύμβαση μεταξύ καταναλωτή και επαγγελματία και ότι η επίμαχη ποινική ρήτρα έχει καταχρηστικό χαρακτήρα, καθότι επιβάλλει υποχρέωση καταβολής χρηματικού ποσού ως αποζημίωσης το ύψος του οποίου είναι προδήλως υπέρμετρο. Υπ' αυτήν την έννοια, η εν λόγω ρήτρα έπρεπε να γίνει ειδικώς αποδεκτή από τους καταναλωτές και, ελλείψει τέτοιας αποδοχής, πρέπει να κριθεί άκυρη/ανίσχυρη, ενδεχομένως αυτεπαγγέλτως, κατά το άρθρο 1341, δεύτερο εδάφιο, και το άρθρο 1469-bis, τρίτο εδάφιο, σημείο 6, του αστικού κώδικα, σε συνδυασμό με το άρθρο 1469-quinquies του αστικού κώδικα, όπως οι εν λόγω διατάξεις ίσχυαν κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης.
- 11 Ως εκ τούτου, κατά τους αναιρεσείοντες, το Corte d'appello di Bologna (εφετείο Μπολόνια) υπέπεσε σε πλάνη παραλείποντας να εξετάσει αυτεπαγγέλτως την ακυρότητα της επίμαχης ρήτηρας. Συναφώς, οι αναιρεσείοντες εκτιμούν ότι η διαπίστωση της ακυρότητας αυτεπαγγέλτως δεν μπορεί να αποκλεισθεί λόγω του έμμεσου δεδικασμένου που προκύπτει από την πρώτη απόφαση του Corte suprema di cassazione (Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου), καθότι πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να υπερισχύσει η προστασία του καταναλωτή.

- 12 Επικουρικώς, σε περίπτωση μη αποδοχής του ανωτέρω λόγου αναιρέσεως, οι αναιρεσείοντες υποστηρίζουν ότι το δικαστήριο της ουσίας υπέπεσε σε πλάνη κατά τον ποσοτικό προσδιορισμό της οφειλόμενης ποινικής ρήτηρας και ότι η αιτιολογία της απόφασής του ενέχει αντιφάσεις.

Συνοπτική έκθεση του σκεπτικού της αποφάσεως περί παραπομπής

- 13 Το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) υπενθυμίζει κατ' αρχάς τη νομολογία του, κατά την οποία η νομοθεσία για την προστασία των καταναλωτών εφαρμόζεται σε προσύμφωνο αγοραπωλησίας ακινήτου, όταν, όπως στην υπό κρίση υπόθεση, το προσύμφωνο συνάπτεται μεταξύ επαγγελματία και ιδιωτών οι οποίοι ενεργούν για σκοπούς που δεν σχετίζονται με την άσκηση ενδεχόμενης ίδιας επαγγελματικής δραστηριότητας [μεταξύ άλλων, διάταξη του Corte suprema di cassazione, Sezione 6-2 (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, τμήμα 6-2), αριθ. 497 της 14ης Ιανουαρίου 2021].
- 14 Συναφώς, το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) επισημαίνει ότι ο αρραβώνας, η ποινική ρήτρα και άλλες παρόμοιες ρήτρες, με τις οποίες οι συμβαλλόμενοι συμφωνούν εκ των προτέρων το ύψος της οφειλόμενης στον αντισυμβαλλόμενο αποζημίωσης σε περίπτωση υπαναχώρησης ή μη εκπλήρωσης, δεν έχουν καθεαυτές καταχρηστικό χαρακτήρα, δεν περιλαμβάνονται σε εκείνες που προβλέπονται στο άρθρο 1341 του αστικού κώδικα και, επομένως, δεν χρήζουν ειδικής αποδοχής εκ μέρους του καταναλωτή. Εντούτοις, δυνάμει της ρύθμισης που εισήγαγε στα άρθρα 1469-bis και 1469-quinquies του αστικού κώδικα ο νόμος 52/1996, με τον οποίο μεταφέρθηκε στο ιταλικό δίκαιο η οδηγία 93/13 –ρύθμιση η οποία ίσχυε κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης– υπάρχει τεκμήριο καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών οι οποίες, σε περίπτωση μη εκπλήρωσης, επιβάλλουν υποχρέωση καταβολής προδήλως υπέρμετρου ποσού. Η κύρωση για τον εν λόγω καταχρηστικό χαρακτήρα είναι η ακυρότητα / το ανίσχυρο των ρητρών, που ωφελεί μόνον τον καταναλωτή και «μπορεί να διαπιστωθεί αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο» κατά την έννοια του άρθρου 1469-quinquies.
- 15 Πρόκειται, όμως, για έναν νέο λόγο αναιρέσεως, τον οποίο οι αναιρεσείοντες προέβαλαν μόνον με τη δεύτερη αίτηση αναιρέσεως μετά την απόφαση ανακοπής και ο οποίος αντιτίθεται κυρίως στο έμμεσο δεδικασμένο που διαμορφώθηκε όσον αφορά το κύρος και την αποτελεσματικότητα της επίμαχης ποινικής ρήτηρας. Συγκεκριμένα:

α) αφενός, η πρώτη απόφαση του Corte suprema di cassazione (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου) περί μείωσης της ποινικής ρήτηρας λόγω του υπέρμετρου χαρακτήρα της προϋποθέτει κατ' ανάγκην, βάσει της νομικής συλλογιστικής της, το κύρος και την αποτελεσματικότητα της επίμαχης ρήτηρας, η οποία τέθηκε σε εφαρμογή μετά τη λύση της σύμβασης λόγω μη εκπλήρωσης εκ μέρους των αναιρεσειόντων, και

β) αφετέρου, στους προηγούμενους βαθμούς δικαιοδοσίας, οι αναιρεσείοντες ουδεμία αιτίαση προέβαλαν όσον αφορά την ακυρότητα / το ανίσχυρο της ποινικής ρήτρας.

- 16 Συναφώς, το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) υπενθυμίζει ότι η διαδικασία αναπομπής έχει δεσμευτικό χαρακτήρα και αποσκοπεί στην έκδοση νέας απόφασης σε αντικατάσταση της απόφασης που αναίρεσε το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο). Από τη σχετική με την προμνησθείσα διάταξη νομολογία προκύπτει ότι όχι μόνον οι διάδικοι δεν μπορούν να διευρύνουν το αντικείμενο της δίκης προβάλλοντας νέα αιτήματα, αλλά ισχύουν επίσης οι απαγορεύσεις που απορρέουν από το έμμεσο δεδικασμένο που προκύπτει από την πρώτη απόφαση του Corte suprema di cassazione (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου) και, επομένως, δεν είναι δυνατή η επίκληση ή η εξέταση ούτε καν των ζητημάτων που εξετάζονται αυτεπαγγέλτως και των ζητημάτων που παρακάμπτονται, μολονότι δεν εξετάστηκαν ρητώς, λόγω της επίλυσης άλλου ζητήματος [πρβλ. διατάξεις του Corte suprema di cassazione (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου), Sezione 2 (τμήμα 2), αριθ. 29879 της 27ης Οκτωβρίου 2023· Sezione 6-3 (τμήμα 6-3), αριθ. 27736 της 22ας Σεπτεμβρίου 2022· Sezione 6-5 (τμήμα 6-5), αριθ. 26108 της 18ης Οκτωβρίου 2018].
- 17 Στο πλαίσιο αυτό, το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) επισημαίνει επίσης ότι, στην υπό κρίση υπόθεση, η εξουσία εξέτασης αυτεπαγγέλτως ενδεχόμενης ακυρότητας / ανίσχυρου της ρήτρας δεν υφίσταται πλέον, δεδομένου ότι το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) είχε τη δυνατότητα να εξετάσει αυτεπαγγέλτως την εν λόγω ακυρότητα, πλην όμως, καθόσον αποφάσισε να αναιρέσει μόνον την αιτιολογία του εφετείου σχετικά με τη μείωση της ποινικής ρήτρας, αποδέχθηκε κατ' ανάγκην το κύρος και την αποτελεσματικότητα της εν λόγω ρήτρας (ενδεχόμενη ύπαρξη καταχρηστικού χαρακτήρα), περιορίζοντας επομένως τη διαδικασία ανακοπής στον ποσοτικό προσδιορισμό της ποινικής ρήτρας (ποσοτικός προσδιορισμός).
- 18 Εντούτοις, το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) υπενθυμίζει την πάγια νομολογία του, κατά την οποία οι αρχές που διατυπώνονται με τις αποφάσεις του Δικαστηρίου περί ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης παράγουν αποτελέσματα νέου εφαρμοστέου δικαίου (jus superveniens) και εφαρμόζονται αμέσως στην εθνική έννομη τάξη και, επομένως, και στο πλαίσιο της διαδικασίας ανακοπής ενώπιον του δικαστηρίου της ουσίας, κατόπιν αναιρετικής απόφασης, με μόνο όριο, εντούτοις, τις ήδη λυθείσες έννομες σχέσεις [πρβλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις του Corte suprema di cassazione (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου), sezione 5 (τμήμα 5), αριθ. 14624 της 25ης Μαΐου 2023· sezione 5 (τμήμα 5), αριθ. 9375 της 5ης Απριλίου 2023]. Επιπλέον, όσον αφορά την ακυρότητα χάριν της προστασίας του καταναλωτή, το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) έχει αποφανθεί ότι τα στοιχεία που προκύπτουν από τις αποφάσεις του Δικαστηρίου σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες σε συμβάσεις μεταξύ επαγγελματιών και καταναλωτών

καταδεικνύουν την ενίσχυση της εξουσίας / του καθήκοντος του δικαστηρίου να εξετάζει αυτεπαγγέλτως την ακυρότητα, εξέταση η οποία είναι αναγκαία για την αποτροπή των καταχρήσεων εις βάρος των αδύναμων συμβαλλομένων (καταναλωτών, αποταμιευτών, επενδυτών) και την εύρυθμη λειτουργία της αγοράς [απόφαση της Corte suprema di cassazione, Sezioni Unite (ολομέλειας του Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου), αριθ. 26242 της 12ης Δεκεμβρίου 2014].

- 19 Επομένως, το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) ζητεί να διευκρινιστεί αν, ανεξάρτητα από τις εθνικές δικονομικές διατάξεις που το δεσμεύουν σε σχέση με την ισχύ δεδικασμένου, οφείλει εν πάση περιπτώσει να εξετάσει αυτεπαγγέλτως την ακυρότητα / το ανίσχυρο της επίμαχης ποινικής ρήτηρας, δεδομένου ότι πρόκειται περί ρύθμισης για την προστασία των καταναλωτών με την οποία μεταφέρθηκε στην εθνική έννομη τάξη το δίκαιο της Ένωσης στον οικείο τομέα.
- 20 Συναφώς, το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) υπογραμμίζει ότι το Δικαστήριο αποφάνθηκε προσφάτως ακριβώς σχετικά με τη συμβατότητα της οδηγίας 93/13 προς ορισμένους δικονομικούς κανόνες ορισμένων κρατών μελών (της Ισπανίας, της Ρουμανίας και της Ιταλίας, αντιστοίχως), οι οποίοι, σε περίπτωση αποφάσεων που έχουν αποκτήσει ισχύ δεδικασμένου, εμποδίζουν το δικαστήριο εκτέλεσης (ή το εφετείο) να εξετάσει αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα ρητρών που περιέχονται σε συμβάσεις μεταξύ καταναλωτών και επαγγελματία οι οποίες αποτέλεσαν αντικείμενο της απόφασης που έχει αποκτήσει ισχύ δεδικασμένου. Πρόκειται για τις αποφάσεις του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 17ης Μαΐου 2022, SPV Project 1503 κ.λπ. (C-693/19 και C-831/19, EU:C:2022:395), Unicaja Banco (C-869/19, EU:C:2022:397), Ibercaja Banco (C-600/19, ECLI:EU:C:2022:394), και Impuls Leasing Romania (C-725/19, EU:C:2022:396).

Παρατηρείται ότι, όσον αφορά την ιταλική έννομη τάξη, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση η οποία προβλέπει ότι, όταν μια διαταγή πληρωμής εκδοθείσα από δικαστήριο κατόπιν αιτήσεως ενός πιστωτή δεν έχει προσβληθεί με ανακοπή από τον οφειλέτη, ο δικαστής της εκτέλεσης δεν μπορεί, μεταγενέστερα, να ελέγξει τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών της σύμβασης που αποτέλεσαν τη βάση της εν λόγω διαταγής πληρωμής, για τον λόγο ότι η ισχύς δεδικασμένου την οποία έχει περιβληθεί η διαταγή αυτή καλύπτει εμμέσως και το κύρος των οικείων ρητρών (απόφαση SPV Project 1503 κ.λπ., C-693/19 και C-831/19).

Όσον αφορά τη συνεκτίμηση της συμπεριφοράς των διαδίκων, με την απόφαση που αφορά την ισπανική έννομη τάξη, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι οι ίδιες διατάξεις της οδηγίας 93/13 αντιτίθεται σε ρύθμιση βάσει της οποίας εθνικό δικαστήριο, επιλαμβανόμενο εφέσεως κατά αποφάσεως με την οποία περιορίζεται χρονικώς η επιστροφή των ποσών τα οποία αχρεωστήτως κατέβαλε ο καταναλωτής βάσει ρήτηρας που κηρύχθηκε καταχρηστική, δεν μπορεί να εξετάσει

αυτεπαγγέλτως λόγο εφέσεως που αντλείται από παράβαση της διάταξης αυτής και να διατάξει την πλήρη επιστροφή των εν λόγω ποσών, εφόσον η μη προσβολή του χρονικού περιορισμού από τον οικείο καταναλωτή δεν μπορεί να αποδοθεί σε πλήρη αδράνειά του (απόφαση Unicaja Banco, C-869/19).

- 21 Το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) επισημαίνει επιπλέον ότι η ανωτέρω νομολογία είναι συνεπής με την κρίση του Δικαστηρίου όσον αφορά την αρχή της αποτελεσματικότητας της προστασίας του καταναλωτή κατά την έννοια της οδηγίας 93/13 και του άρθρου 47 του Χάρτη που αντιτίθενται στην ερμηνεία εθνικής διάταξης σύμφωνα με την οποία το δικαστήριο το οποίο εκδικάζει αγωγή, ασκηθείσα από επαγγελματία κατά καταναλωτή και εμπίπτουσα στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής, και το οποίο αποφαινεται ερήμην του καταναλωτή λόγω μη παράστασής του κατά τη δικάσιμο στην οποία κλήθηκε, δεν μπορεί να διατάξει την αναγκαία διεξαγωγή αποδείξεων προκειμένου να εκτιμήσει αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών στις οποίες στήριξε το αίτημά του ο επαγγελματίας, όταν το εν λόγω δικαστήριο έχει αμφιβολίες σχετικά με τον καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών αυτών κατά την έννοια της εν λόγω οδηγίας (απόφαση της 4ης Ιουνίου 2020, Kancelaria Medius, C-495/19, EU:C:2020:431).
- 22 Για τους λόγους που προεκτέθηκαν συνοπτικά, το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) αναστέλλει την ενώπιόν του διαδικασία και ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν η οδηγία 93/13/ΕΟΚ, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική δικονομική ρύθμιση η οποία εμποδίζει το δικαστήριο να εξετάσει αυτεπαγγέλτως την ακυρότητα / το ανίσχυρο καταχρηστικής ρήτρας λόγω του δεδικασμένου που διαμορφώθηκε εμμέσως στο πλαίσιο διαδικασίας, είτε επί της ουσίας είτε ανααιρετικής, καθ' όλη τη διεξαγωγή της οποίας το κύρος και η αποτελεσματικότητα της εν λόγω ρήτρας ουδέποτε αμφισβητήθηκαν, λαμβανομένου επίσης υπόψη ότι οι ενδιαφερόμενοι διάδικοι ουδέποτε προέβαλαν την εν λόγω ακυρότητα / το ανίσχυρο κατά τη διάρκεια της εν λόγω διαδικασίας.